

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XVII, 30

SECTIO D

1962

Katedra i Zakład Botaniki Farmaceutycznej. Wydział Farmaceutyczny.
Akademia Medyczna w Lublinie.
Kierownik: doc. dr Tadeusz Szywał

Tadeusz KRZACZEK

Rośliny lecznicze południowej Lubelszczyzny

Лекарственные растения южной Люблинщины

Medicinal Plants of the Southern Part of the Lublin District

Powszechny nawrót do fitoterapii i odkrywanie nowych ciał czynnych w roślinach leczniczych spowodowało znaczne ożywienie na rynku zielarskim, a także ponowne zainteresowanie roślinami leczniczymi zarówno dziko rosnącymi, jak i uprawnymi. Ten zdrowy kierunek w lecznictwie musi być w odpowiedni sposób uzagdniany z naturalnymi zasobami roślin leczniczych naszej flory. Dla uniknięcia rabunkowej gospodarki zielarskiej konieczne jest opracowanie zasobów roślin leczniczych. Na Lubelszczyźnie zadanie to zapoczątkowała Miłkowska (1959) ogłaszając stanowiska roślin leczniczych na podstawie literatury i zielników. Ponieważ praca ta obejmuje tylko nieznacznie południową Lubelszczyznę, a ponadto autorka uważa ją za część historyczną, aktualne opracowanie zasobów roślin leczniczych Lubelszczyzny jest jak najbardziej potrzebne. Przemawia za tym również fakt pozyskiwania z terenu Lubelszczyzny materiału zielarskiego przez „Herbapol” z około 70 gatunków w ilościach dość znacznych, bo sięgających nawet 55 000 kg rocznie dla jednego gatunku. Zbierane są często dość rzadkie w niektórych regionach Lubelszczyzny gatunki, jak np. *Symphytum officinale*.

Powszechnie wiadomo, że rośliny są przywiązane do ściśle określonych siedlisk ekologicznych, a melioracja prawie zawsze zmienia siedliska i bardzo często powoduje ubożenie składu florystycznego zbiorowisk roślinnych. Powoduje to zmniejszanie zasobów roślin leczniczych zajmujących wilgotne siedliska, jak np. *Menyanthes trifoliata*, *Comarum palustre*, *Filipendula ulmaria*, *Symphytum officinale* i wiele innych. Dotychczasowa gospodarka zielarska, często bezplanowa, wręcz dyktowana potrzebami eksportu i ziołolecznictwa z pominięciem uprawy spowodowała już zubożenie flory i niektórym gatunkom grozi wyginiecie np. gatunki rodzaju *Pulsatilla*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Adonis vernalis*. Rozmieszczenie *Adonis vernalis*, jego ekologię i możliwości uprawy na Lubelszczyźnie opracował ostatnio Fijałkowski (1961). Chcąc podjąć racjonalną gospodarkę

zielarską, musimy jak najszybciej poznać możliwie dokładnie naturalne zasoby roślin leczniczych i w miarę potrzeby podjąć uprawę i zaniechać zbioru ze stanu dzikiego, względnie zabezpieczyć odpowiednie tereny przed zmianą siedliska i przystąpić do półuprawy tam, gdzie pełna uprawa jest niemożliwa. O półuprawie pisali Motyka i Panycz w roku 1936, ale do tej pory zrobiono mało.

W pracy niniejszej podaję rozmieszczenie roślin leczniczych na podstawie własnych badań prowadzonych od roku 1958. Uwzględniam też dane z literatury odnoszące się tylko do badanego terenu.

Tereniem badań była południowa Lubelszczyzna, poczynając od krawędzi Roztocza, a kończąc na granicach województwa. Administracyjnie jest to teren powiatów: Janów Lubelski, Biłgoraj i częściowo Tomaszów Lubelski. Wymieniony obszar ma swoją specyfikę siedliskową. Mroczkiewicz (1952) zalicza go do działu Niżu Sandomierskiego, części Kotliny Sandomierskiej. Charakteryzuje go klimat łagodny, temperatura roczna waha się w granicach 8—9° C, a opady wynoszą 600—650 mm. Gleby spoczywają na neogenie, są to żwiry i piaski. Bardziej urozmaicony jest obszar krawędzi Roztocza, która przebiega w rejonie doliny rzeki Tanew, gdzie od Józefowa do Suśca ciągnie się pasmo wzgórz z wapieniu litotamniowego. Do niego od południa przylega wg Chałubińskiej i Wilgata (1954) Równina Puszczańska. Krawędź Roztocza ma bardzo różne warunki siedliskowe, stąd też podaję dużą ilość gatunków, o różnych wymaganiach ekologicznych. Natomiast Równina Puszczańska jest piaszczysta, często podmokła i dlatego występują tutaj przeważnie gatunki charakterystyczne dla borów, podmokłych łąk, łągów i torfowisk. Pod względem geobotanicznym Szafer (1959) zalicza badany teren jako okręg Lubaczowski do krainy Kotliny Sandomierskiej.

Wykaz roślin leczniczych ułożyłem na podstawie prac: Motyki i Panycza (1936), Farmakopei Polskiej III (1954), Zielińskiej (1957) i Nowińskiego (1959). Podaję nie tylko rośliny farmakopealne, ale wszystkie lecznicze, ponieważ należy liczyć się z możliwością rozszerzenia listy gatunków zbieranych z natury, jak też uwzględnić potrzeby homeopatii. Dla poszczególnych gatunków podaję krótkie uwagi o ekologii; uważam to za celowe z dwu względów: 1) jako wskazówki do ewentualnej uprawy, czy półuprawy, 2) zapoznanie zbieraczy z miejscami szczególnie korzystnymi dla poszczególnych gatunków, aby uniknąć zbierania roślin ze stanowisk gdzie rosną one tylko wyjątkowo i są rzadkie pomimo ogólnej pospolitości. Podaję również krótkie uwagi o możliwości zbierania, względnie potrzebie ochrony poszczególnych gatunków. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że nawet rośliny pospolite, które obecnie można zbierać mogą być bardzo szybko zniszczone, dlatego też należy planować zbiór ze stanu dzikiego z umiarem i ze

znajomością zasobów naturalnych. Roślinami uprawnymi nie zajmuję się, nie uwzględniam też grzybów i porostów. Układ systematyczny i nomenklaturę opieram na: „Rośliny polskie” S z a f e r a, K u l c z y ń s k i e g o, P a w ł o w s k i e g o (1953) i „Flora polska” (1919—1959).

ROZMIESZCZENIE GATUNKÓW ROŚLIN

Polypodiaceae

Athyrium filix-femina (L.) Roth. Dotychczas podawana przez Miłkowską (1959) tylko z Janowa. Występuje masowo w wilgotnych lasach tak iglastych, jak i liściastych powiatów Janów, Biłgoraj, Tomaszów. Zbieranie liści wraz z ogonkami liściowymi możliwe, natomiast wykopywanie kłączy całkowicie niedopuszczalne.

Dryopteris filix-mas L. Schott. Masowo występujące w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja, Józefowa, Suśca. Najpospolitsza w lasach, rośnie kępami w wilgotnych i żyznych miejscach. Zbieranie jak u poprzedniej.

Asplenium trichomanes L. Dąbrowica i Łysaków k. Zaklikowa bardzo licznie na wapieniach litotamniowych (Fijałkowski 1959). Nowiny, Hamernia, Pardysówka, Banachy, Koszele, Oseredek k. Józefowa (Fijałkowski 1958). Paary k. Suśca (Karczmarsz, Krzaczek 1960). Wszędzie występuje na skałach litotamniowych, w miejscach oświetlonych i żyznych. Na Lubelszczyźnie roślina rzadka, powinna być chroniona.

Polypodium vulgare L. Szklarnia i Flisy k. Janowa. Pod Potokiem, pow Janów, nadleśnictwo Józefów, Sopot (Miłkowska 1959). Górecko Kościelne i Stare k. Józefowa. Zawsze występuje na glebach żyznych z wysiękiem wody, ale nie mokrych, przeważnie na zboczach lekko osypujących się lub mocniej erodowanych. Rośnie pojedynczo, nie tworzy większych skupień, zbieranie niedopuszczalne.

Equisetaceae

Equisetum arvense L. Na całym terenie rozpowszechniony. Pospolity chwast polny, masowo rośnie w okolicach Janowa, Frampola, a w okolicach Biłgoraja i Józefowa gromadnie w uprawach warzyw i okopowych, szczególnie na wymakających polach. Najczęściej występuje na glebach piaszczystych, o płytkim poziomie wody gruntowej. Spotyka się go też na łąkach. Zbieranie na polach jest nawet wskazane.

E. limosum L. Cegielnia, Momoty k. Janowa, Cacanin, Błoto Rakowskie, Kacze Błoto k. Frampola, Suchy Ług, Dąbrowica, Błoto, Obary, Wielkie Błoto k. Biłgoraja, Górecko Kościelne w dolinie rzeczki Szum, Morgi i Futymówka w dolinie rzeczki Niepryszki, Sigła, Aleksandrów, Osuchy, Łukowa, Babice, Głuchy, Borowiec, Zamch k. Józefowa, Nowiny, Oseredek, Rebizanty k. Suśca Pospolity, porasta rozlewiska wolno płynących rzek, miejsca z wodą zastoiskową, częsty na podmokłych łąkach i torfowiskach, zazwyczaj w zespołach związku *Magnocaricion*. Zbieranie możliwe.

E. hiemale L. Korytków k. Biłgoraja, na brzegach rowu melioracyjnego, sporadycznie (Krzaczek 1961). Górecko Kościelne k. Zwierzyńca (Fijałkowski 1959). Kozaki, brzeg lasu sosnowego, dość licznie. Józefów, piaszczysty

brzeg boru sosnowego nad Niepryszka. Pardysówka na E od Józefowa, u podnóża wzgórza litotamniowego na brzegach starych glinianek, masowo (Krzaczek 1961). Gatunek na Lubelszczyźnie rzadki, zbieranie niedopuszczalne.

Lycopodiaceae

Lycopodium clavatum L. Dość częsty w okolicach Janowa, Frampola i Biłgoraja. Masowo rośnie w okolicach Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Futymówka, Osuchy, Borowiec, często tworzy zwarte kobierce o pokryciu prawie 100%. Chętnie osiedla się na podłożu lekko ługowanym, o ułatwionym odpływie wody. Gatunek chroniczny, dopuszczalne zbieranie kłosek zarodniośnych.

Pinaceae

Abies alba Mill. Janów Lubelski, Długi Kąt, Krasnobród, pow. Biłgoraj, pow. Tomaszów (Miłkowska 1959). Flisy k. Janowa, Błoto Rakowskie k. Frampola. Pozyskiwanie surowca tylko z drzew ściętych i przeznaczonych do trzebieży.

Picea excelsa (Lam.) Lk. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, Cacanin, Błoto Rakowskie, Korytków Duży i Mały, Kacze Błoto k. Frampola, okolice Biłgoraja, Józefowa, Suśca. Na całym terenie licznie, w miejscach o płytkim poziomie wody gruntowej i lekko zakwaszonej. Pozyskiwanie surowca jak u jodły.

Pinus silvestris L. Miłkowska (1959) podaje ją z badanego terenu tylko z Janowa, natomiast jest to podstawowy składnik lasów w tej części Lubelszczyzny. Sosna wykazuje bardzo dużą dynamikę rozwojową, rośnie prawie we wszystkich zbiorowiskach leśnych. Zbieranie pączków i szpilek dozwolone z drzew ściętych i przeznaczonych do trzebieży.

Cupressaceae

Juniperus communis L. Częsty składnik lasów i pastwisk borowych, a także porasta zbocza litotamniowe w okolicach Józefowa i Suśca. Posiada rozmieszczenie zbliżone do sosny. Zbieranie szyszkogagód możliwe.

Betulaceae

Betula verrucosa Ehrh. Częsta domieszka lasów borowych na całym terenie, a w Futymówce i Nowinach k. Józefowa tworzy jednogatunkowe lasy. Zbieranie materiału zielarskiego możliwe w uzgodnieniu ze służbą leśną.

B. pubescens Ehrh. Dość częsta w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja i Józefowa. Występuje na podmokłych torfowiskach i łąkach. Zawsze na siedliskach podmokłych, borowych. Pozyskiwanie surowca jak u poprzedniej.

Alnus glutinosa (L.) Gaertn. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, Cacanin, Błoto Rakowskie, Korytków Duży i Mały, Andrzejówka k. Frampola, Suchy Ług, Błoto Obary, Dąbrowica, Wielkie Błoto, Ciosmy Pszczelne k. Biłgoraja. Jezioro Tarnowskie, Morgi, Futymówka, Święta Trójca, Sigła, Aleksandrów, Kozaki, Osuchy, Borowiec, Głuchy, Zamch k. Józefowa, dolina rzeki Tanew od Koszeli k. Suśca do Głuch. Wszędzie występuje dość licznie. W dolinach rzek tworzy dorodne łągi. Najchętniej rośnie w miejscach żyznych i dobrze nawodnionych, stosunkowo słabo utlenionych. Miejsca masowego występowania są okresowo zalewane wodą. Zbieranie możliwe.

Fagaceae

Quercus robur L. Cegielnia k. Janowa, Borowiec, Głuchy, Zamch k. Józefowa. Dość często występuje w lasach o stałym poziomie wody gruntowej. Pozyskiwanie materiału zielarskiego tylko przy trzebieży.

Cannabaceae

Humulus lupulus L. Cegielnia k. Janowa, Sigła i Osuchy k. Józefowa. Wszędzie jako składnik olchowych łągów. Niezbyt częsty. Pozyskiwanie surowca zielarskiego z uprawy.

Urticaceae

Urtica urens L. Pospolita na całym badanym terenie. Występuje w zbiorowiskach synantropijnych. Zbieranie możliwe.

U. dioica L. Bardzo pospolita na badanym obszarze. Występuje w olszynach, po przychaciach, śmietnikach, ogrodach, zaroślach. W miejscach występowania stwierdzamy zawsze żyzne podłoże o dość dużym nawodnieniu wodą stojącą, lub wolno płynącą. Nie znosi zakwaszenia. Można zbierać nawet w dość znacznych ilościach.

Loranthaceae

Viscum album L. Janów (Miłkowska 1959). Korytków k. Frampola, Zamch k. Józefowa. Występuje na drzewach liściastych, szczególnie rosnących wzdłuż dróg i rzek. Zbieranie możliwe.

V. abietis Beck. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, dość częsta na jodłach (Krzaczek 1961). Roślina rzadka, zbieranie możliwe tylko ze ściętych drzew.

Polygonaceae

Rumex obtusifolius L. Józefów, na łąkach dość licznie.

R. hydrolapatum Huds. Górecko Kościelne, Futymówka, Sigła, dość często. Zazwyczaj występuje w miejscach podtopionych, na brzegach rozlewisk rzecznych i innych zbiorników wodnych, najczęściej w zespołach związków *Phragmiten* i *Magnocaricion*.

R. crispus L. Szklarnia k. Janowa, Cacanin, Korytków, Andrzejówka k. Frampola, Górecko Kościelne, Sigła, Futymówka, Łukowa, Borowiec, Babice, Zamch k. Józefowa, dolina rzeki Tanew na odcinku Siklawice k. Suśca do Głuch. Wszędzie na mokrych łąkach, pojedynczo, ale dość często.

R. acetosa L. Pospolity na całym obszarze, na łąkach, miedzach, sadach, w miejscach średnio żyznych i nie podmokłych.

Polygonum bistorta L. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, Sokołówka, Andrzejówka, Korytków k. Biłgoraja, Osuchy, Łukowa, Borowiec, Olchowiec, Obsza, Zamch k. Józefowa. Dość często na żyznych łąkach, względnie w miejscowych zagłębieniach na łąkach mniej żyznych, również w łągach.

P. hydropiper L. Pospolity na całym terenie z wyjątkiem suchych borów. Częsty składnik łągów, oraz nad rowami, na wilgotnych polach i rumowiskach.

P. aviculare L. Roślina pospolita w miejscach piaszczystych i gliniastych, częściowo wydeptywanych. Przydroża, miedze, brzegi lasów. Dość częsty na polach.

Zbieranie roślin leczniczych z rodziny *Polygonaceae* możliwe, w razie większego i stałego zapotrzebowania należy przystąpić do półuprawy na odpowiednich siedliskach, w miejscach naturalnego występowania.

Chenopodiaceae

Chenopodium album L. Pospolity chwast polny. Masowo występuje w okolicach Józefowa: Pardysówka, Morgi, Osuchy. Mniej licznie w okolicach Biłgoraja. Na zakwaszonych glebach nie występuje. Zbieranie możliwe.

Caryophyllaceae

Herniaria glabra L. Janów (Miłkowska 1959). Tarnowola, Morgi, Futymówka. Pardysówka k. Józefowa. Szczególnie na słonecznych zboczach wzniesień litotamniowych, miedze, ugory. Dość licznie. Zbieranie z natury nie wskazane, półuprawa.

Euphorbiaceae

Euphorbia cyparissias L. Janów, Frampol i okolice, Biłgoraj, Borowina, Poddane, Morgi, Tarnowola, Pardysówka, Hamernia k. Józefowa, Nowiny, Oseredek, Skwarki, Koszele, Paary k. Suśca. Bardzo często na wzgórzach litotamniowych, zwłaszcza wypasanych. Licznie na miedzach, ugorach, zboczach. Zbieranie możliwe.

Aristolochiaceae

Asarum europaeum L. Janów, Frampol, Górecko Kościelne, Futymówka k. Józefowa. Na żyznych zboczach, o znacznym nawodnieniu. Zbieranie niedopuszczalne.

Ranunculaceae

Caltha palustris L. Pospolita na całym obszarze. Podmokłe łąki, źródlika, łęgi, szczególnie w dolinach rzek. Gatunek charakterystyczny dla rzędu *Phragmitalia* i związku *Calthion*. Można zbierać nawet w znacznych ilościach.

Consolida reagils S. F. Gray. Morgi, Tarniowa Górka, Futymówka k. Józefowa, Nowiny, Skwarki, Paary k. Suśca. Pospolity chwast polny, zwłaszcza w zbożach. Licznie występuje na glebach powstałych z wapieni litotamniowych. Zbieranie możliwe, przy większym zapotrzebowaniu uprawa, w miejscach naturalnego występowania.

Anemone nemorosa L. Janów, Biłgoraj. Pardysówka, Tarnowola, Sigia, Osuchy, Borowiec k. Józefowa. Okolice Suśca. Wszędzie dość często, w lasach sosnowych i mieszanych, olszyny, w miejscach o płytkim poziomie próchnicznym. Zbieranie dopuszczalne.

Hepatica nobilis Garsault. Janów, Cegielnia k. Janowa, Tarnowola, Morgi, Pardysówka, Hamernia k. Józefowa. Nadleśnictwo Susiec (Miłkowska 1959). Często na wzgórzach litotamniowych, licznie w zaroślach na zboczach. Zawsze w miejscach żyznych i próchnicznych. Zbieranie z natury nie wskazane, półuprawa.

Nymphaeaceae

Nuphar luteum (L.) Sm. Modliborzyce pod Janowem, Momoty, pow. Janów, Biłgoraj (Miłkowska 1959). Cegielnia k. Janowa. Kacze Błoto k. Frampola. Suchy Ług, Cismy Pszczelne, Wielkie Błoto k. Biłgoraja, Sigła, Aleksandrów, Łukowa, Obsza, Borowice, Zamch k. Józefowa. W dolinie rzeki Tanew od Rebizant k. Suśca do Głuch. Wszędzie dość licznie w płytkich stojących zbiornikach wody, jak też w wolno płynących rzekach. Znosi dość dobrze okresowe wysychanie. Zbieranie jak u *Hepatica nobilis*.

Papaveraceae

Papaver rhoeas L. Pospolity chwast zbożowy w okolicach Frampola, Biłgoraja. Masowo występuje w okolicach Józefowa: Tarnowola, Morgi, Pardysówka, Hamernia; oraz w okolicach Suśca: Nowiny, Koszele, Paary. Bardzo ładnie rośnie na glebach powstałych z wapieni litotamniowych. Wg Motyki (1947) na glebach nie wapiennych nie występuje. Zbieranie możliwe.

Chelidonium maius L. Występuje na całym badanym terenie. Szczególnie częsty jest na przydrożach, rumowiskach. W naturalnych zbiorowiskach występuje miejscami w lasach k. Józefowa. Rośnie tylko w miejscach bardzo żyznych i miernie wilgotnych. Zbieranie możliwe.

Cruciferae

Cardamine amara L. Szklarnia i Flisy k. Janowa, Biłgoraj, Morgi, Sigła, Aleksandrów, Babice, Borowiec, Zamch k. Józefowa. Zawsze w miejscach żyznych, dobrze nawodnionych bieżącą wodą, przeważnie na łąkach w dolinach rzek, źródlika. Dość częsta. Zbieranie dopuszczalne.

C. pratensis L. Rozmieszczenie jak u poprzedniej. Częsta na całym obszarze, zwłaszcza na mokrych łąkach i podmokłych torfowiskach. Zwykle w zespołach związków *Cynosurion*, *Molinion* i *Magnocaricion*, mniej częsta w łąkach. Zbieranie możliwe.

Armorica lapathifolia Gilib. Głównie uprawiany, chociaż na tyle zdziczały, że stanowi stały składnik flory badanego terenu. Występuje w zbiorowiskach synantropijnych, o glebie żyznej i wilgotnej. Uprawa.

Capsella bursa-pastoris L. Med. Na całym terenie pospolity chwast pól i łąk. Częsty na miedzach, śmietnikach, przydrożach. Najczęściej opanowany przez pasożytniczego grzyba *Albugo candida*. Występuje na siedliskach średnio żyznych. Gatunek o szerokiej amplitudzie ekologicznej. Zbieranie możliwe.

Droseraceae

Drosera anglica Huds. Korytków Duży i Mały k. Frampola, Górecko kościelne, Aleksandrów, Bagno Mulacin, Osuchy k. Józefowa (Karczmarsz, Krzaczek 1960), Bagno Tarnowskie k. Biłgoraja (Fijałkowski 1959), okolice Józefowa: Nowiny, Hamernia, Długi Kąt. Wszędzie licznie w obrębie zatorfionych terenów u źródeł prawobrzeżnych dopływów Sopotu (Krzaczek 1961). Gatunek chroniony, możliwa półuprawa.

D. rotundifolia L. Momoty, pow. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, Błoto RaKowskie, Korytków Duży i Mały, Karolówka, Andrzej-

jówka k. Frampola, Biłgoraj (Miłkowska 1959), Suchy Ług, Ciosmy Pszczelne, Wielkie Błoto, Banachy k. Biłgoraja, Jezioro Tarnowskie, Tarnowola, Górecko Kościelne, Święta Trójca, Bagno Mulacin, Sigła, Aleksandrów, Osuchy, Borowiec k. Józefowa. Nowiny, Oseredek, Rebizanty k. Suśca. Wszędzie na kępach *Sphagnum* sp. na torfowiskach, dość częsta. Gatunek chroniony, możliwa półuprawa.

Guttiferae

Hypericum perforatum L. Okolice Janowa, Frampola, Biłgoraja. Bardzo licznie występuje w okolicach Józefowa i Suśca, zwłaszcza na wzgórzach litotamniowych, gdzie zdaje się ma optymalne warunki ekologiczne. Rośnie bowiem masowo i osiąga imponujące rozmiary, silnie rozgałęzia się. Występuje przeważnie na siedliskach borowiejących. Unika wyraźnie miejsc mokrych i ocienionych. Występuje w lasach, ale pojedynczo, tylko przy drogach leśnych i polanach.

H. quadrangulum L. Szklarnia, Flisy k. Zanowa, Osuchy, Babice, Olchowiec, Borowiec, Zamch k. Józefowa. Występuje na łąkach nawodnionych wodą ruchomą, w miejscach żyznych.

Zbieranie dziurawców możliwe, jednak przy większym zapotrzebowaniu należy przystąpić do półuprawy, względnie uprawy.

Crassulaceae

Sempervivum soboliferum L. — Biłgoraj (Miłkowska 1959). Nowiny k. Józefowa, bardzo licznie na słonecznych wzgórzach. Mniej licznie, chociaż często występuje na wzgórzach koło Osereodka, Ciotuszy, Pardysówki, Tarnowoli, wszędzie na piaskach litotamniowych (Fijałkowski 1958). Górecko Kościelne i Morgi na E od Józefowa, Paary k. Suśca. Na wszystkich stanowiskach dość licznie w suchych lasach sosnowych (Karczmarsz, Krzaczek 1960). Na Lubelszczyźnie gatunek rzadki, zbieranie niedopuszczalne, można uprawiać.

Sedum acre L. Pospolity na całym badanym obszarze, na miejscach piaszczystych, suchych i nasłonecznionych, rumowiska skalne. Szczególnie pospolity w okolicach Józefowa i Suśca, w obrębie pasm wzgórz litotamniowych, na byłych użytkach rolnych. Zbieranie dopuszczalne.

Saxifragaceae

Parnassia palustris L. Gromadnie w okolicach Józefowa. Dość często na całym terenie, na mokrych łąkach o podłożu torfowym w zespołach związku *Caricion canescentis-fuscae*, także na wilgotnych łąkach w zespołach rzędu *Molinietalia*. Częsty w okolicach Biłgoraja. Zbieranie możliwe.

Ribes nigrum L. Janów, nad rzeczką Trzebną (Miłkowska 1959). Cegielnia i Szklarnia k. Janowa, nad strumieniami. Futymówka, Sigła, Osuchy k. Józefowa, dolina rzeki Tanew k. Suśca. Prawie zawsze w łąkach, albo na łąkach łągowych. W miejscach żyznych i dobrze nawodnionych ruchomą wodą. Dość licznie, obficie owocuje.

R. vulgare L. am. Janów za wsią Ruda (Miłkowska 1959). Józefów w dolinie rzeczki Niepryszki i Osuchy w dolinie rzeczki Sopotu. Wszędzie dość rzadko. Występuje w miejscach próchnicznych, miernie wilgotnych, średnio żyznych. Surowiec zielarski z porzeczek należy pozyskiwać z uprawy.

Rosaceae

Filipendula ulmaria (L.) Maxim. Cegielnia, Szklarnia k. Janowa, okolice Frampola i Biłgoraja, Morgi, Górecko Kościelne, Sigła, Aleksandrów, Osuchy, Łukowa, Babice, Borowiec, Zamch k. Józefowa, dolina rzeki Tanew od Rebizant k. Suśca do Głuch. Wszędzie dość często na średnio wilgotnych łąkach, na podmokłych torfowiskach. Zwykle w zbiorowiskach roślin związku *Molinion*. Wymaga stałego poziomu wody gruntowej. Dość często w łąkach. Zbieranie dopuszczalne.

Rosa eglanteria L. Borowina k. Józefowa, przy szosie. — *var. umbellata* Christ. Błoto Rakowskie k. Frampola — las jodłowy na zboczu koło torfowiska, Józefów — zbocze z wapienia litotamniowego, Paary k. Suśca — przy drodze polnej.

R. tomentosa Smith. Józefów, licznie na wzgórzu litotamniowym, okolice Józefowa: Tarnowola — zbocze litotamniowe, Borowina — przy szosie; Parysówka — zarośla zbocza litotamniowego; Hamernia — na wzgórzu litotamniowym, Oseredek k. Suśca — przy drodze. Występuje licznie, zwłaszcza w środowisku kserotermicznym, bogatym w wapń.

R. canina L. *var. lutetiana* (Lem.) Baker. Józefów — wzgórze koło kamieniołomów, na podłożu wapiennym. Często na miejscach otwartych, słonecznych. szczególnie na zboczach.

R. coriifolia Fries. Józefów — zarośla zbocza litotamniowego. Uwaga: wszystkie stanowiska róż, oraz uwagi ekologiczne podałem według W. Krzaczek (w rękopisie). Zbieranie kwiatów i owoców rzekomych róż możliwe, wskazana uprawa.

Rubus idaeus L. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, okolice Frampola, Biłgoraja. Bardzo licznie w okolicach Józefowa: Sigła, Aleksandrów, Kozaki, Osuchy. Stosunkowo pospolita, na zrębach, bardzo żyznych zboczach ze słabym wysiękiem wody, w lasach łągowych, jak też i miejscami w lasach borowych. Nie znosi większego zakwaszenia podłoża. Wyraźnie unika miejsc oligotroficznyc. Warunki zbioru podobnie jak u róż.

Fragaria vesca L. Bardzo rozpowszechniona w borach i lasach na całym badanym terenie. Występuje pospolicie na nasłonecznionych zboczach, porębach w miejscach żyzniejszych. Nie znosi intensywnego procesu borowienia. Szczególnie częsta w pow. Biłgoraj. Zbieranie możliwe.

Comarum palustre L. Pow. Janów (Błońsk i 1892). Cegielnia, Szklarnia, Flisy, Momoty k. Janowa, Cacanin, Błoto Rakowskie, Andrzejówka, Kacze Błoto k. Frampola, Suchy Ług, Błoto Obary, Dąbrowica, Ciosmy Pszczelne, Wielkie Błoto, Banachy k. Biłgoraja, Borowina, Jezioro Tarnowskie, Morgi, Tarnowola, Bagno Mulacin, Sigła, Aleksandrów, Górecko Kościelne, Kozaczyzna, Osuchy, Fryszarka, Borowiec, Zamch k. Józefowa, Nowiny, Oseredek, Rebizanty, Głuchy k. Suśca. Wszędzie dość licznie, miejscami tworzy gęste skupienia. Występuje na podmokłych, turzycowych, mszystych torfowiskach, rzadziej na podtopionych mszystych łąkach, w związku *Magnocaricion*. Można zbierać nawet w znacznych ilościach.

Potentilla erecta (L.) Hampe. Często w skupieniach, na mokrych torfowiskach i średnio wilgotnych łąkach, w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja, Józefowa, Suśca. Najczęściej występuje w zespołach związków *Molinion* i *Cynosurion*, rzadziej w innych. Zbieranie dopuszczalne.

P. anserina L. Rozmieszczenie jak u poprzedniego gatunku. Rzadszy od niego, jednak dość często, na średnio wilgotnych łąkach, zwłaszcza wypasanych, na brzegach rowów melioracyjnych, piaszczyste brzegi rzek. Najczęściej w zespołach związków *Agropyro-Rumicion crispi*, mniej licznie w zespołach związków *Cynosurion* i *Molinion*. Zbieranie dopuszczalne.

Geum rivale L. Szklarnia k. Janowa, Andrzejówka k. Frampola, Dąbrowica k. Biłgoraja, okolice Józefowa: Morgi, Futymówka, Sigła, Aleksandrów, Osuchy, Łukowa, Obsza, Borowiec, Głuchy, Zamch k. Józefowa. Stosunkowo częsty na łąkach o podłożu próchniczno-mineralnym, o znacznym nawodnieniu. Występuje też w lasach o podobnym podłożu. Zbieranie możliwe, nawet w znacznych ilościach.

Sanguisorba officinalis L. Potoczek i Momoty w pow. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia k. Janowa, Korytków Duży i Andrzejówka k. Frampola, Dąbrowica i Górecko Kościelne w pow. Biłgoraj. Rozproszony, ale częsty składnik wilgotnych łąk. Zbieranie dopuszczalne, półprawa.

Crataegus monogyna Jacq. Błoto Rakowskie, Karolówka, Korytków k. Frampola, okolice Józefowa: Morgi, Tarnowola, Pardysówka Mała i Duża, Hamernia, Skwarki, Paary k. Suśca. Szczególnie częsty w zaroślach na wzgórzach litotamniowych i na miedzach pól powstałych na piaskach litotamniowych, rzadszy w lasach. Kwitnie i owocuje dobrze. Od kilku lat atakowany przez liczne pasożyty. Można zbierać.

Prunus spinosa L. Gromadnie w okolicach Józefowa: Pardysówka, Hamernia i inne. Tworzy dość gęste zarośla na zboczach wzgórz litotamniowych razem z gatunkami rodzaju *Rosa*. W okolicach Józefowa tak pospolita, że powstały nawet nazwy miejscowości związane z występowaniem tarniny: Tarnowola, Tarniowa Górka. Mniej licznie występuje w okolicach Frampola i Suśca, głównie w lasach, gdzie wybiera miejsca bardziej żyzne i oświetlone, brzegi lasów, dróg leśnych, polany. Niewybredna na siedlisko, częstsza na podłożu zasobnym w wapń. Zbieranie możliwe.

Padus avium Mill. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia i Szklarnia k. Janowa, Futymówka, Sigła, Kozaki k. Józefowa. Zazwyczaj w łąkach, na żyznym podłożu, dość rzadko. Zbieranie niedopuszczalne.

Papilionaceae

Astragalus glycyphyllos L. Józefów, Futymówka, Pardysówka, Hamernia, Górecko Kościelne, Osuchy k. Józefowa. Dość często, na szczególnych siedliskach miernie uwodnionych i lekko wapiennych. Zbieranie niedopuszczalne.

Thymeliaceae

Daphne mezereum L. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia, Szklarnia i Flisy k. Janowa, bardzo częsty. Cacanin, Karolówka, Andrzejówka k. Frampola, Futymówka, Sigła, Aleksandrów k. Józefowa, okolice Suśca, zwłaszcza w lasach k. Nowin i Oseredka, dolina rzeki Tanew i Jelenia, dość licznie. Występuje zawsze w miejscach żyznych i dobrze nawodnionych, z płytkim poziomem wody gruntowej. Gatunek chroniony. Możliwa półprawa w miejscach naturalnego występowania.

Lythraceae

Lythrum salicaria L. Cegielnia, Szklarnia, Flisy, Momoty k. Janowa, Cacin, Błoto Rakowskie, Karolówka, Andrzejówka k. Frampola, Suchy Ług, Dąbrowica, Wielkie Błoto, Banachy, Hedwiżyn k. Biłgoraja, Futymówka, Sigła, Bagno Mulacin, Aleksandrów, Kozaki, Osuchy, Borowiec, Zamch k. Józefowa, dolina rzeki Tanew od Rebizant do Głuch k. Suśca. Wszędzie bardzo często na podmokłych łąkach, rzadziej na brzegach zbiorników wodnych. Zazwyczaj występuje w zespołach rzędu *Phragmitetalia*, rzadziej w zbiorowiskach rzędu *Molinietalia*. Zbieranie możliwe.

Geraniaceae

Geranium Robertianum L. Szklarnia i Flisy k. Janowa, Błoto Rakowskie, Karolówka, Korytków, Andrzejówka k. Frampola, Hamernia, Pardysówka, Futymówka, Tarnowola, Górecko Kościelne, Sigła, Osuchy, Borowiec k. Józefowa, Oseredek, Rebizanty, Głuchy k. Suśca, zwłaszcza na zboczach doliny rzeki Tanew. Rzadziej występuje w borach, zawsze w miejscach żyznych i miernie nawodnionych. Zbieranie możliwe.

Celastraceae

Evonymus europaea L. Pojedynczo w okolicach Frampola, częstsza w okolicach Józefowa: Morgi, Tarnowola, Pardysówka, Hamernia. Występuje na bardzo żyznej glebie, z wyraźnym poziomem wodnym. Stosunkowo rzadka, zbieranie niedopuszczalne, półuprawa.

Rhamnaceae

Rhamnus cathartica L. Cegielnia i Flisy k. Janowa, Hamernia, Pardysówka, Tarnowola, Sigła k. Józefowa, dolina rzeki Tanew od Rebizant k. Suśca do Głuch, dość często w miejscach łąkowych. W okolicach Suśca na wzgórzach litotamniowych. Występuje w dwu różnych siedliskach; łąkach, gdzie rośnie bujniej i osiąga większe rozmiary, oraz na suchych wzgórzach litotamniowych, tutaj jest mniejszy, ale też dobrze się rozwija. Zbieranie owoców możliwe, przy zapotrzebowaniu na korę półuprawa, względnie uprawa.

Frangula alnus Mill. Cegielnia, Szklarnia, Flisy, Momoty k. Janowa, Błoto Rakowskie, Karolówka, Korytków, Andrzejówka k. Frampola, Suchy Ług, Ciosmy Pszelne, Wielkie Błoto, Dąbrowica k. Biłgoraja, okolice Józefowa: Borowina, Tarnowolskie Jezioro, Futyniówka, Pardysówka, Hamernia, Fryszarka, Sigła, Aleksandrów, Kozaki, Grzęska Smuga, Osuchy, Borowiec, dolina rzeki Tanew od Rebizant do Głuch k. Suśca. Wszędzie częsta, miejscami gromadnie, zwłaszcza w miejscach łąkowych. W borach dość częsta, wybiera jednak stanowiska o wyraźnym i płytkim poziomie wody. Zachowuje się jak higrofit. Występuje również na suchych wzgórzach z wapieni litotamniowych, gdzie też rozwija się dobrze. Zbieranie owoców możliwe, natomiast należy ograniczyć zbiór kory, pożądana półuprawa.

Umbelliferae

Carum carvi L. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia i Flisy k. Janowa, dość często. Częsty w okolicach Józefowa: Osuchy, Łukowa, Babice, Obsza,

Zamch. Występuje na średnio wilgotnych łąkach o domieszce składników glinowych w podłożu. Głównie uprawiany.

Oenanthe aquatica (L.) Poir. Cegielnia k. Janowa, okolice Józefowa: Futymówka, Sigła, Aleksandrów, Grzęska Smuga, Łukowa, Babice, Olchowiec, Obsza, Borowiec, Zamch. Wszędzie pojedynczo, ale dość często na podmokłych łąkach i brzegach zbiorników wodnych. Przeważnie w zespołach rzędu *Phragmitetalia*. Zbieranie dopuszczalne, wskazana półuprawa, ponieważ roślina ta jest coraz rzadsza w związku z osuszaniem łąk.

Peucedanum palustre (L.) Moench. Dość pospolity na całym terenie, szczególnie w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja, Józefowa, wszędzie na wilgotnych łąkach, na podmokłych torfowiskach turzycowo mszystych, na brzegach zbiorników wodnych, zwłaszcza śródlęśnych. Najczęściej w zespołach związku *Magnocaricion*, dla którego jest gatunkiem charakterystycznym. Zbieranie możliwe.

Angelica silvestris L. Okolice Józefowa: Morgi, Sigła, Aleksandrów, Borowiec, Zamch. Dość często na łąkach olchowych i łąkach połęgowych. Uprawa.

Primulaceae

Primula officinalis (L.) Hill. Janów, Babice, Borowiec, Zamch. k. Józefowa. Pojedynczo w lasach mieszanych. Zbieranie niedopuszczalne, na tym terenie pierwiosnka powinna być chroniona.

Lysimachia nummularia L. Szklarnia, Flisy k. Janowa, Cacanin, Karolówka, Korytków Duży i Mały, Andrzejówka k. Frampola, okolice Józefowa: Górecko Kościelne, Tarnowola, Futymówka, Sigła, Aleksandrów, Kozaki, Osuchy, Łukowa, Babice, Olchowiec, Obsza, Borowiec, Zamch. Pojedynczo, ale często w wilgotnych lasach, zwłaszcza na ocienionych zboczach, częstsza na wilgotnych łąkach, zwłaszcza w zespołach związku *Magnocaricion*. Zbieranie możliwe.

Anagallis arvensis L. Rozpowszechniony chwast polny, zwłaszcza na lekkich glebach, których jest szczególnie dużo w pow. Janów i Biłgoraj. Zbieranie możliwe.

Pirolaceae

Chimaphila umbellata (L.) Nutt. Janów i Szklarnia k. Janowa w suchym lesie sosnowym, Błoto Rakowskie k. Frampola, dość licznie w lasach jodłowych i sosnowych. Okolice Józefowa: Borowina, Górecko Kościelne, Osuchy, nielicznie w lasach sosnowych (Krzaczek 1961). Na NNE od wsi Skwarki pow. Tomaszów (Izdębski 1961). Występuje zawsze na mocno wyługowanych stanowiskach. Wg Motyki (1947) należy do najbardziej głodnych roślin borowych. Gatunek rzadki na Lubelszczyźnie, w całym kraju rozproszony. Zbieranie niedopuszczalne, możliwa półuprawa.

Ericaceae

Vaccinium myrtillus L. Jedna z najbardziej rozpowszechnionych roślin w powiatach Janów, Biłgoraj, Tomaszów. Masowo występuje w borach, gdzie na dużych przestrzeniach tworzy lite podszycie. Gatunek charakterystyczny dla borów. Występuje na miejscach ulegających borowieniu, od podmokłych do średnio suchych. Można zbierać, nawet w znacznych ilościach.

V. vitis idea L. Janów. (Miłkowska 1959). Rozmieszczenie zbliżone do poprzedniej. Jest nieco mniej pospolita, ale też bardzo częsta w borach. W miejscach suchszych tworzy zwarte runo. Zbieranie jak u poprzedniej.

Oxycoccus quadripetalus Gilib. Janów, Momoty, pow. Janów, Biłgoraj (Miłkowska 1959), Szklarnia, Flisy k. Janowa; okolice Frampola: Cacanin, Błoto Rakowskie, Karolówka, Kacze Błoto, Andrzejówka; okolice Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Tarnowola, Grzęska Smuga, Bagno Mulacin, Sigła, Kozaki, Kozaczyzna, Fryszarka, Osuchy. Wszędzie gromadnie na torfowiskach, rzadziej na kwaśnych, podmokłych piaskach. Zbieranie możliwe w dużych ilościach. Zasoby tej rośliny maleją z powodu osuszania torfowisk.

Ledum palustre L. Janów, Momoty, pow. Janów, Biłgoraj (Miłkowska 1959), Szklarnia, Cegielnia, Flisy k. Janowa; okolice Frampola: Cacanin, Błoto Rakowskie, Kacze Błoto, Andrzejówka; okolice Biłgoraja: Błoto Obary, Dąbrowica, Wielkie Błoto; okolice Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Tarnowola, Święta Trójca, Sigła, Kozaczyzna, Grzęska Smuga, Fryszarka, Kozaki, Osuchy, Borowiec. Wszędzie masowo, na torfowiskach, zwykle w towarzystwie żurawiny, oraz gromadnie w borach bagiennych. Można zbierać, nawet w dużych ilościach.

Arctostaphylos uva-ursi L. Janów,, Górecko k. Zwierzyńca (Miłkowska 1959), Ignatówka i Korytków k. Frampola, Dąbrowica i Hedwiżyn k. Biłgoraja. Wszędzie w widnych lasach sosnowych na podłożu piaszczystym i nieco zakwaszonym (Fijałkowski 1959). Na badanym terenie gatunek bardzo rzadki. Pod częściową ochroną, zbieranie niedopuszczalne.

Calluna vulgaris (L.) Salib. Najpospolitsza roślina południowej Lubelszczyzny. Masowo w borach sosnowych, mniej licznie na torfowiskach, miejscami na borowych łąkach, czasami tworzy wrzosowiska, np. Zamch k. Józefowa. Można zbierać, nawet w dość dużych ilościach.

Boraginaceae

Symphytum officinale L. Pojedynczo w okolicach Józefowa: Łukowa, Babice, Olchowiec, Obsza, Zamch. Na wilgotnych łąkach w pobliżu rzek. Zbieranie w tej części Lubelszczyzny niedopuszczalne.

Echium vulgare L. Biłgoraj, okolice Józefowa: Tarnowola, Morgi, Pardysówka, Hamernia; okolice Suśca: Paary, Koszele, Nowiny. Dość licznie na wzgórzach litotamniowych, zwłaszcza na dawnych polach, nieużytkach, przydrożach. Zbieranie dopuszczalne.

Scrophulariaceae

Linaria vulgaris (L.) Mill. Janów, Biłgoraj, okolice Józefowa: Morgi, Pardysówka, Tarnowola, okolice Suśca. Dość często na piaszczystych nieużytkach i brzegach lasów sosnowych. Zbieranie dopuszczalne.

Veronica officinalis L. Pospolita w borach i na borowych pastwiskach w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja, Józefowa. Zbieranie dopuszczalne.

Euphrasia Rostkoviana Hayne. Cegielnia, Szklarnia, Flisy k. Janowa, Cacanin, Korytków, Andrzejówka k. Frampola, Dąbrowica, Banachy, Ciosmy Pszczelne k. Biłgoraja; okolice Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Morgi, Tarnowola, Aleksandrów, Osuchy, Łukowa, Babice, Olchowiec, Zamch, Borowiec. Dość często, w małych skupieniach i pojedynczo na średnio wilgotnych łąkach, w ze-

społach klasy *Molinio-Arrhenatheretea*, poza tym rzadko na podmokłych torfowiskach. Zbieranie dopuszczalne, wskazana półprawa.

Euphrasia stricta Host. Rozmieszczenie jak poprzedniego świetlika. Występuje na siedliskach o wiele suchszych, dość licznie. Zbieranie jak u poprzedniego.

Lathraea squamaria L. Józefów; w zaroślach leszczynowych na brzegu rzeczki Niepryszki znaleziono kilka okazów. Zbieranie niedopuszczalne.

Convolvulaceae

Convolvulus arvensis L. Pospolity chwast polny na całym badanym terenie. Występuje prawie we wszystkich uprawach o niskiej kulturze rolnej, nadto w zaroślach, po przydrożach, przychaciach. Zbieranie możliwe.

Lentibulariaceae

Pinquicula vulgaris L. Ciosmy Pszczelne k. Biłgoraja na wypasanej łące, nielicznie; Oseredek k. Suśca na koszonych łąkach; miejscami masowo (Krzaczek 1961). Zbieranie niedopuszczalne.

Labiatae

Glechoma hederaceae L. Pospolita na całym badanym terenie, przy kałużach leśnych, brzegi potoków, przydroża, wilgotne sady, miejscowe zagłębienia w borach. Zbieranie dopuszczalne.

Prunella vulgaris L. Pospolita na całym obszarze, na suchych i średnio wilgotnych łąkach, najczęściej w zbiorowiskach rzędu *Molinietalia*. Nadto w lasach, po przydrożach, pastwiskach, polach, sadach. Zbieranie możliwe.

Lamium album L. Pospolita roślina na miejscach ruderalnych, w obręb roślinności naturalnej wchodzi tylko wyjątkowo. Zbieranie części nadziemnych dopuszczalne.

Betonica officinalis L. Okolice Józefowa: Łukowa, Babice, Olchowiec, Zamch. Wszędzie na stosunkowo suchych łąkach, nielicznie. Zbieranie niedopuszczalne.

Origanum vulgare L. Okolice Józefowa: Tarnowola, Tarniowa Górka, Pardysówka Duża i Mała, Hamernia, Koszele, Paary, Nowiny k. Suśca. Dość licznie na suchych i słonecznych miejscach, zwłaszcza na wzgórzach z wapieniem litotamniowym. Zbieranie tylko po podjęciu półprawy.

Thymus serpyllum L. Pospolita na piaskach i w słonecznych suchych lasach sosnowych, borowe pastwiska. Zbieranie możliwe.

Lycopus europaeus L. Cegielnia, Szklarnia, Momoty, Flisy k. Janowa, Błoto Rakowskie, Karolówka, Korytków k. Frampola; okolice Biłgoraja: Błoto Obar, Bagno Tałanty, Wielkie Błoto, Ciosmy Pszczelne, Banachy; okolice Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Tarnowola, Górecko Kościelne, Futymówka, Kozaki, Sigła, Aleksandrów, Osuchy, Borowiec, Susiec i Rebizanty (pow. Tomaszów), szczególnie w dolinie rzeki Tanew. Pospolity na płytko podtopionych łąkach, poza tym na podmokłych łąkach i torfowiskach. Częsty w zespołach rzędu *Phragmition*. Zbieranie dopuszczalne.

Plantaginaceae

Plantago maior L. Pospolita na badanym obszarze, licznie na wilgotnych łąkach w lasach przy drogach i kałużach, na wilgotnych polach i przydrożach. Nie występuje w miejscach suchych i wapnistych. Zbieranie możliwe.

P. lanceolata L. Pospolita na łąkach w okolicach Janowa, Frampola, Biłgoraja, Suśca. Gromadnie w okolicach Józefowa: Łukowa, Babice, Olchowiec, Obsza. Nadto występuje w lasach, w sadach, na polach, miedzach, przydrożach. Na łąkach zazwyczaj w zespołach klasy *Molinio-Arrhenatheretea*. Zbieranie możliwe.

Gentianaceae

Centaurium umbellatum Gilib. Rzadko, na suchych łąkach i brzegach lasów w okolicach Józefowa: Osuchy, Łukowa, Babice, Olchowiec, Zamch. Zbieranie niedopuszczalne.

Menyanthaceae

Menyanthes trifoliata L. Janów (Miłkowska 1959). Cegielnia i Szklarnia k. Janowa, Błoto Rakowskie, Cacanin, Korytków, Kacze Błoto, Karolówka, Andrzejówka k. Frampola, Suchy Ług, Błoto Obary, Bagno Tałanty, Wielkie Błoto, Ciosmy Pszczelne, Dąbrowica k. Biłgoraja; okolice Józefowa: Jezioro Tarnowskie, Tarnowola, Górecko Kościelne, Grzeska Smuga, Fryszarka, Kozaczyzna, Bagno Mulaćcin, Sigła, Kozaki, Osuchy, Borowiec, Babice, Olchowiec, Zamch, okolice Suśca, w dolinie rzeki Tanew od Rebizant do Głuch. Częsty, czasami tworzy większe skupienia. Występuje w miejscach z podsiękiem nieruchomej wody na podmokłych torfowiskach, na brzegach rozlewisk rzecznych, najczęściej w zespołach *Caricion canescentis-fuscae* i z wiązku *Magnocaricion*. Zbieranie części nadziemnych możliwe.

Asclepiadaceae

Asclepias syriaca L. Dotychczas znaleziona tylko w Głuchach nad rzeką Tanew w pow. Biłgoraj. Występuje na zboczu doliny rzeki Tanew na niewielkim obszarze prawie w 100% zwarciu (Karczmarz, Krzaczek 1960). Pochodzi z Ameryki Północnej, dawniej uprawiana do celów leczniczych.

Rubiaceae

Asperula odorata L. Janów Miłkowska 1959), Cegielnia i Szklarnia k. Janowa, rzadko w lasach jodłowych, miejscami tworzy niewielkie skupienia. Sporadycznie w okolicach Frampola. Zbieranie na badanym terenie niedopuszczalne.

Caprifoliaceae

Sambucus ebulus L. Tylko na krawędzi Roztocza na wzgórzach litotamniowych, Pardysówka i Hamernia k. Józefowa, Paary, Koszele k. Suśca. Występuje rzadko, tworzy drobne skupienia. Zbieranie niedopuszczalne.

S. nigra L. W zbiorowiskach naturalnych rzadko w okolicach Janowa, Frampola, Józefowa. Częsty w ogrodach, sadach. Rośnie w miejscach żyznych i wilgotnych. Pozyskiwanie materiału zielarskiego z uprawy.

Viburnum opulus L. Janów (Miłkowska 1959), Cegielnia i Szklarnia k. Janowa, Korytków, Karolówka k. Frampola, okolice Józefowa: Futymówka, Tarnowola, Pardysówka, Hamernia. Zazwyczaj występuje w dolinach rzek, w miejscach próchnicznych, chociaż rośnie też na stosunkowo suchych wzgórzach litotamniowych w okolicach Józefowa. Gatunek nieczęsty, zbieranie niedopuszczalne.

Valerianaceae

Valeriana officinalis L. Okolice Józefowa k. Biłgoraja: Tarnowola, Pardysówka, Hamernia, w okolicach Suśca: Nowiny, Koszele, Paary. Dość licznie na wzgórzach litotamniowych, w miejscach słonecznych. Kozaki na S od Józefowa na podmokłej łące. Zbieranie niemożliwe, uprawa.

Compositae

Eupatorium Cannabinum L. Janów (Miłkowska 1959), Szklarnia, Flisy k. Janowa, Błoto Rakowskie, Korytków, Karolówka, Andrzejówka k. Frampola; okolice Józefowa: Górecko Kościelne, Święta Trójca, Sigła, Aleksandrów, Kozaki, Osuchy; okolice Suśca: Rebizanty, Nowiny, Głuchy, w dolinach rzeki Tanew, Jeleń i Sopot. Pospolity na brzegach wolno płynących rzek, w płytkich zbiornikach wody, dorasta do 1,5 m wysokości. Zbieranie dopuszczalne.

Bellis perennis L. Rozpowszechniona na całym terenie. Występuje w sadach, w lasach, przy ścieżkach i drogach, łąki średnio wilgotne, miedze, pastwiska. Zbieranie dopuszczalne.

Erigeron canadensis L. Szklarnia, Flisy k. Janowa, okolice Józefowa: Tarnowola, Morgi, Pardysówka Duża i Mała, Paary, Skwarki, Koszele k. Suśca. Dość częsty na nieużytkach, ugorach, brzegach lasów graniczących z polami, rzadziej jako chwast w uprawach rolnych. Przeważnie na glebach piaszczystych, suchych, częściowo ługowanych. Zbieranie możliwe.

Antennaria dioica (L.) Gaertn. Janów, okolice Józefowa: Morgi, Pardysówka, Osuchy, Olchowiec, Zamch, Borowiec. Pojedynczo, w miejscach piaszczystych i ługowanych. Zbieranie niedopuszczalne.

Helichrysum arenarium (L.) Moench. Biłgoraj, Hedwiżyn, Józefów (Miłkowska 1959); okolice Józefowa: Morgi, Poddane, Pardysówka, Futymówka, Osuchy, Łukowa. Niezbyt często, na luźnych piaskach, czasami na suchych pastwiskach i miejscami na wzgórzach litotamniowych w miejscach dawnych pól uprawnych. Zbieranie niedopuszczalne, półuprawa.

Achillea millefolium L. Cegielnia, Szklarnia, Flisy, Momoty k. Janowa, Caanin, Karolówka, Korytków Duży i Mały, Siedem Chałup, Andrzejówka k. Frampola, Dąbrowica, Banachy, Hedwiżyn k. Biłgoraja; okolice Józefowa: Tarnowola, Morgi, Poddane, Futymówka, Pardysówka Duża i Mała, Hamernia, Osuchy, Łukowa, Babice, Obsza, Olchowiec, Borowiec, Zamch, Skwarki, Paary, Koszele, Głuchy k. Suśca. Częsty zarówno w naturalnych zbiorowiskach roślinnych, jak i sztucznych. Łąki, pola, przychacia, przydroża, ugory, linie leśne. Zbieranie dopuszczalne.

Tanacetum vulgare L. Janów, brzeg rzeki Białki (Miłkowska 1959), okolice Józefowa: Łukowa, Babice, Obsza, Zamch. Bardzo często na miedzach i przydrożach, a także jako uporczywy chwast upraw rolnych. Zbieranie możliwe

Artemisia absinthium L. Cegielnia, Szklarnia k. Janowa, Frampol, okolice Józefowa: Tarnowola, Morgi, Pardysówka, Długi Kąt, Nowiny. Niezbyt częsty w okolicach kamieniołomów, nasypy kolejowe, ugory, śmietniki. Zbieranie dopuszczalne, wskazana uprawa.

A. vulgaris L. Okolice Józefowa: Morgi, Tarnowola, Tarniowa Górka, Pardysówka Duża i Mała, Hamernia. Gromadnie, na miedzach, ugorach, miejscami na wzgórzach litotamniowych. Zbieranie możliwe.

Tussilago farfara L. Okolice Józefowa: Futymówka, Poddane, Majdan, Babia Dolina, Pardysówka. Rzadko, w miejscach gliniastych na wzgórzach litotamniowych, na zboczach doliny rzeczki Niepryszki. Zbieranie niedopuszczalne.

Arctium lappa L. Okolice Józefowa: Morgi, Borowina, Poddane, Majdan Pardysówka. Niezbyt częsty, po przychaciach, śmietnikach, zwłaszcza wilgotnych. Zbieranie niemożliwe.

Cirsium oleraceum (L.) Scop. Szklarnia, Flisy k. Janowa, Korytków k. Fram-pola, okolice Józefowa: Morgi, Górecko Kościelne, Święta Trójca, Aleksandrów, Sigła, Osuchy, w dolinie rzeki Tanew od Rebizant do Głuch k. Suśca. Występuje w łągach olchowych i na łągowych łąkach o bardzo dużym nawodnieniu ruchomą wodą, szczególnie na brzegach rzek, dorasta do 2 m wysokości, częsty. Zbieranie możliwe.

Centaurea cyanus L. Bardzo pospolity chwast zbożowy na całym badanym terenie. Zbieranie możliwe.

Cichorium intybus L. Szklarnia k. Janowa, okolice Józefowa, Tarnowola, Morgi, Tarniowa Górka, Pardysówka, Hamernia, Łukowa, Zamch, okolice Suśca: Paary, Koszele, Nowiny. Dość częsta, na miedzach, ugorach, przydrożach, zwłaszcza w obrębie wzgórz litotamniowych. Zbieranie niewskazane, uprawa.

Taraxacum officinale Web. Pospolity na całym badanym terenie. Występuje na łąkach pogradowych, miedzach, przychaciach, miejscami jako chwast. Zbieranie możliwe.

Hieracium pilosella L. Występuje na całym badanym terenie, na miejscach suchych ulegających bielcowaniu. Piaszczyste łąki, pastwiska, miedze, brzegi lasów, przydroża. Zbieranie dopuszczalne.

Liliaceae

Polygonatum officinale All. Pospolity w lasach i zaroślach. Okolice Fram-pola, Józefowa, Suśca. Zbieranie niedopuszczalne, ponieważ występuje tylko pojedynczo.

Convallaria maialis L. Na badanym terenie tylko w okolicach Janowa, Fram-pola, Józefowa, Suśca, rzadko. Zbieranie niedopuszczalne.

Gramineae

Agropyron repens (L.) P.B. Pospolity i uporczywy chwast polny. Na badanym terenie występuje masowo na polach w różnych uprawach, poza tym częsty w zaroślach, przychaciach, brzegach lasów sąsiadujących z polami. Zbieranie możliwe nawet w bardzo dużych ilościach.

Araceae

Acorus calamus L. Okolice Józefowa: Sigła, Łukowa, Babice, Olchowiec. Zamch. Dość licznie na podmokłych łąkach zwłaszcza przy brzegach rzek. Najczęściej w zbiorowiskach rzędu *Phragmitetalia*. Zbieranie możliwe, wskazana półuprawa.

PIŚMIENNICTWO

1. Błoński F.: Przyczynek do flory jawnokwiatowej i skrytokwiatowej naczyniowej kilkunastu okolic kraju. Pam. Fizjogr. 12, Warszawa 1892.
2. Chałubińska A., Wilgat T.: Podział fizjograficzny województwa lubelskiego. Przewodnik V Zj. PTG, Lublin 1954.
3. Farmakopea Polska III, Warszawa 1954.
4. Fijałkowski D.: Wykaz rzadszych roślin Lubelszczyzny. Cz. II. Fragm. Flor. et Geobot., ann. III, pars 2, Kraków 1958.
5. Fijałkowski D.: Wykaz rzadszych roślin Lubelszczyzny. Cz. III, Fragm. Flor. et Geobot., ann. V, pars 1, Kraków 1959.
6. Fijałkowski D.: Miłek wiosenny (*Adonis vernalis* L.) w województwie lubelskim. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sec. C, 16, 3, Lublin 1961.
7. Flora polska, 1919—1959. 1—8. Kraków, PAU—PAN.
8. Izdebski K.: Rzadsze rośliny lasów Środkowego Rostocza (Nadleśnictwo Kosobudy, Zwierzyniec, Krasnobród). Fragm. Flor. et Geobot., ann. VII, pars 1, Kraków 1961.
9. Karczmarz K., Krzaczek T.: Nowe stanowiska rzadszych roślin na Lubelszczyźnie. Fragm. Flor. et Geobot., ann. IV, pars 3, Kraków 1960.
10. Krzaczek T.: Nowe stanowiska rzadszych roślin na Lubelszczyźnie. Cz. II. Fragm. Flor. et Geobot., ann. VII, pars 2, Kraków 1961.
11. Krzaczek W.: Róże Lubelszczyzny (w rękopisie).
12. Miłkowska J.: Zestawienie roślin leczniczych Lubelszczyzny. (I). Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sec. D, 14, 35, Lublin 1959.
13. Motyka J.: Rozmieszczenie i ekologia roślin naczyniowych na północnej krawędzi zachodniego Podola. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sec. C, Suppl. III, Lublin 1947.
14. Motyka J., Panycz T.: Rośliny lecznicze i przemysłowe w Polsce. Książnica—Atlas, Lwów 1936.
15. Mroczkiewicz L.: Podział Polski na krainy i dzielnice przyrodniczo-leśne. Prace Inst. Bad. Leśn., 80, Warszawa 1952.
16. Nowiński M.: Rośliny lecznicze flory polskiej. PWN, Poznań 1959.
17. Szafer W.: Szata roślinna Polski niżowej. Szata roślinna Polski, t. II, PWN, Warszawa 1959.
18. Szafer W., Kulczyński St., Pawłowski B.: Rośliny polskie. PWN, Warszawa 1953.
19. Zielińska R.: Polskie i łacińskie nazwy krajowych roślin leczniczych. PZWL, Warszawa 1957.

РЕЗЮМЕ

Значительные ресурсы лекарственных растений на Люблинщине в последнее время были в значительной степени уничтожены благодаря нерациональному ведению хозяйства. В настоящее время наблюдается заметное оживление на рынке лекарственных растений, что вызывает расширение масштабов сбора этих растений, произрастающих в природе, и может привести к полному уничтожению

одних видов при использовании других. В связи с этим возникает необходимость изучения ресурсов лекарственных растений на рассматриваемой территории.

Автор в настоящей работе дает схему размещения всех видов растений, используемых в фармакологических целях, произрастающих в южной Люблинщине. Наряду с их размещением и численностью рассмотрены и определены наиболее выгодные для них экологические условия. Ввиду того, что резюмируемая работа должна иметь некоторое практическое значение, автор дает краткие замечания о возможности сбора растений в натуральных условиях, а также поднимает вопрос об организации возделывания этих видов. Особенно подчеркивается в работе необходимость строгой охраны дополнительных видов лекарственных растений, произрастающих на данной территории.

S U M M A R Y

The considerable wealth of medicinal plants occurring in the Lublin district has been seriously depleted because of faulty husbandry. The growing demand for medicinal plants encourages people to collect them from their natural environment; this may lead to the extinction of some species, while others, which can be gathered without damage to the natural resources of the area, may remain unused. In this connection it seems necessary to make an inventory of medicinal plants in the studied district.

The author describes the distribution of all species of medicinal plants in the southern part of the Lublin district. In addition to the data on the distribution and frequency of occurrence of the separate species, the paper contains information on their ecological requirements. In view of the practical purpose of his study, the author includes short remarks on the possibility of gathering the plants from their natural environment, or on the need to undertake their half-cultivation or cultivation. Special attention is paid to protected species, as well as to the necessity to protect other species in the studied district.

